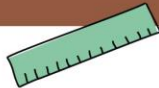

Νεολιθική Εποχή

Πώς και γιατί μετακινούμαστε;

Διδακτική πρόταση 1: Γιατί μετακινούνταν οι άνθρωποι της Νεολιθικής Εποχής; Πώς μετακινούνταν; Πού έκτιζαν τα χωριά τους;

Ερωτήματα-κλειδιά

- Γιατί μετακινούνταν οι άνθρωποι της Νεολιθικής Εποχής;
- Πώς μετακινούνταν;
- Πού έκτιζαν τα χωριά (οικισμούς) τους;

Πρόοδος από το προηγούμενο μάθημα

Το μάθημα αυτό εισάγει τα παιδιά στη Νεολιθική Εποχή, καθώς τα παιδιά μελετούν τους λόγους για τους οποίους μετακινούνταν οι άνθρωποι στην συγκεκριμένη εποχή· τα μέσα με τα οποία μετακινούνταν· και τα κριτήρια με βάση τα οποία επέλεγαν τους χώρους μόνιμης εγκατάστασης στη συγκεκριμένη εποχή. Επίσης κάνουν συγκρίσεις ανάμεσα στους ρυθμούς μετακίνησης των ανθρώπων της Παλαιολιθικής και Νεολιθικής Εποχής.

Μαθησιακοί στόχοι

Οι μαθητές και μαθήτριες να:

- αναφέρουν το περιεχόμενο των όρων: *μετακίνηση, οικισμός* (έννοιες περιεχομένου)·
- αναφέρουν τους λόγους για τους οποίους οι άνθρωποι της Νεολιθικής Εποχής μετακινούνταν (γνώση περιεχομένου)·
- αναφέρουν τους λόγους για τους οποίους οι άνθρωποι της Νεολιθικής Εποχής επέλεγαν τον χώρο διαμονής τους (γνώση περιεχομένου)·
- αναγνωρίζουν τεκμήρια σχετικά με τα μέσα μετακίνησης της Νεολιθικής Εποχής (επιστημολογικές έννοιες- δεξιότητες)·
- αναφέρουν τα μέσα μετακίνησης των νεολιθικών ανθρώπων στη στεριά και το νερό (γνώση περιεχομένου)·
- εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές και στοιχεία αλλαγής και συνέχειας (γνώση περιεχομένου - επιστημολογικές έννοιες)·
- παρουσιάζουν και συζητούν τα συμπεράσματά τους χρησιμοποιώντας το κατάλληλο λεξιλόγιο (δεξιότητες).

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό

- Αναρτημένο λεξιλόγιο διαβαθμισμένης βεβαιότητας σε καρτέλες: αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι..., ίσως, μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι..., σίγουρα, σύμφωνα με....
- Ατομική πλαστικοποιημένη καρτέλα (μικρός πίνακας), μαρκαδόροι νερού και σφουγγαράκι.
- Φωτογραφίες οικισμών και αγγείων της Νεολιθικής Εποχής (μέσα από τα σχολικά βιβλία Ιστορίας).

- Σχολικό βιβλίο *Ο Άνθρωπος και η Ιστορία του. Από το λίθο στον πηλό*, Τάξη Γ', Μέρος Α', Έκδοση ΥΑΠ, ΥΠΠ Κύπρου (σ. 32 - 73, φωτογραφίες οικισμών και αγγείων της νεολιθικής εποχής).
- Φύλλο Εργασίας «Πώς επέλεγαν τα μέρη στα οποία έφτιαχναν την κατοικία τους οι άνθρωποι στη Νεολιθική Εποχή;» (σ. 64).
- Φύλλο Εργασίας «Πώς μετακινούνταν οι άνθρωποι στη στεριά και τη θάλασσα κατά τη Νεολιθική Εποχή;» (σ. 65).
- Κάρτες Εργασίας Τι αλλάζει και τι μένει το ίδιο από την Παλαιολιθική Εποχή μέχρι σήμερα; (σ. 4-9).
- Φάκελος Επιτευγμάτων.

Δραστηριότητα προσανατολισμού

Σε αυτή τη νέα ενότητα μελετούμε τη ζωή των ανθρώπων της Νεολιθικής Εποχής. Αρχικά τα παιδιά ανακαλούν τα όσα διδάχθηκαν κατά τη διάρκεια των Επισκοπήσεων και αναφέρουν τις σημαντικότερες αλλαγές στη ζωή των ανθρώπων από την Παλαιολιθική στη Νεολιθική Εποχή, τεκμηριώνοντας κάθε φορά τις απαντήσεις τους.

«Για ποιους λόγους μετακινούνταν οι άνθρωποι στη Νεολιθική Εποχή; Πού μετακινούνταν; Πώς;». Τα παιδιά αναφέρουν ποια κατά τη γνώμη τους είναι η μεγαλύτερη αλλαγή από την Παλαιολιθική στη Νεολιθική Εποχή σε σχέση με τη μετακίνηση των ανθρώπων. Είναι πολύ πιθανόν τα παιδιά να αναφερθούν στο γεγονός ότι στη Νεολιθική Εποχή οι άνθρωποι μετακινούνται για να βρουν τόπο να κτίσουν τα χωριά τους. Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να τεκμηριώνουν τις απαντήσεις τους.

Στη συνέχεια, τα παιδιά σκέφτονται πότε οι άνθρωποι μετακινούνταν πιο συχνά, στην Παλαιολιθική ή τη Νεολιθική Εποχή; Οι μαθητές και οι μαθήτριες γράφουν στην ατομική τους καρτέλα το όνομα της εποχής που επέλεξαν και στη συνέχεια συζητούν την υπόθεσή που έκαναν με το παιδί που κάθεται δίπλα τους. Ακολούθως, η συζήτηση μεταφέρεται στην ολομέλεια της τάξης. Είναι πολύ πιθανόν τα παιδιά να αναφερθούν στο γεγονός ότι στη Νεολιθική Εποχή οι άνθρωποι μετακινούνται για να βρουν χώρο να κτίσουν τα χωριά τους (μόνιμες οικίες)· και στο ότι από αυτό μπορούμε να συμπεραίνουμε ότι στη Νεολιθική Εποχή οι μετακινήσεις ήταν λιγότερες σε σχέση με την Παλαιολιθική Εποχή.

Δραστηριότητα 1: Πώς ξέρουμε ότι οι άνθρωποι της Νεολιθικής Εποχής κατοικούσαν μόνιμα σε χωριά (οικισμούς);

Στο σχολικό βιβλίο *Ο Άνθρωπος και η Ιστορία του. Από το λίθο στον πηλό* τα παιδιά παρατηρούν τις πιο κάτω εικόνες και εντοπίζουν τεκμήρια που αποδεικνύουν ότι οι άνθρωποι ζούσαν μόνιμα σε ένα μέρος.

Αεροφωτογραφία του νεολιθικού οικισμού της Χοιροκοιτίας
(Σχολικό βιβλίο Ο Άνθρωπος και η Ιστορία του. Από το λίθο στον πηλό, σ. 32-33)

Κάτοψη σπιτιού στο νεολιθικό οικισμό της Χοιροκοιτίας
(Σχολικό βιβλίο Ο Άνθρωπος και η Ιστορία του. Από το λίθο στον πηλό, σ. 46)

Λίθινο σκεύος από το νεολιθικό οικισμό της Χοιροκοιτίας
(Σχολικό βιβλίο Ο Άνθρωπος και η Ιστορία του. Από το λίθο στον πηλό, σ. 61)

Δραστηριότητα 2: Πώς επέλεγαν τα μέρη που έφτιαχναν την κατοικία τους οι άνθρωποι της Νεολιθικής Εποχής στην Κύπρο;

Τα παιδιά ενημερώνονται ότι στην Κύπρο οι άνθρωποι της Νεολιθικής Εποχής είχαν φτιάξει οικισμούς σε πολλές τοποθεσίες. Μια από αυτές τις τοποθεσίες ήταν και η περιοχή της σημερινής Χοιροκοιτίας, την οποία τα παιδιά εντοπίζουν στο χάρτη της Κύπρου. Στη συνέχεια, εργάζονται στο σχετικό Φύλλο Εργασίας εξετάζοντας το ερώτημα «Πώς επέλεγαν τα μέρη στα οποία έφτιαχναν την κατοικία τους οι άνθρωποι στη Νεολιθική Εποχή;» (σ. 64). Αρχικά σκέφτονται ατομικά και στη συνέχεια συζητούν τις υποθέσεις τους με το παιδί που κάθεται δίπλα τους. Ακολουθεί συζήτηση στην ολομέλεια της τάξης. Ενθαρρύνουμε τη χρήση του λεξιλογίου διαβαθμισμένης βεβαιότητας (αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι..., ίσως, μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι..., σίγουρα, σύμφωνα με...). Συζητούμε επίσης με τα παιδιά κατά πόσον μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε λέξεις όπως το «σίγουρα» σε κάποιες από τις απαντήσεις μας.

Στη συνέχεια, με τη βοήθεια του ίδιου Φύλλου Εργασίας, τα παιδιά σχολιάζουν την αναπαράσταση-παράδειγμα και απαντούν στο ερώτημα «Πού έκτιζαν τις κατοικίες τους οι άνθρωποι της Νεολιθικής Εποχής;» (σ. 64): σε τοποθεσίες που να είναι κοντά σε πεδιάδες, λόφους, ποτάμια ή δάση. Με βάση το σκίτσο, είναι πολύ πιθανόν κάποια παιδιά να αναφέρουν ότι σε τέτοιες τοποθεσίες οι άνθρωποι μπορούσαν να καλλιεργήσουν τη γη· να βρουν τροφή για τα ζώα τους τα οποία είχαν αρχίσει να εξημερώνουν (βασικές αλλαγές σε σχέση με την Παλαιολιθική Εποχή)· να κυνηγήσουν και να ψαρέψουν κ.λπ.. Τα παιδιά σημειώνουν τις υποθέσεις τους στο σχετικό Φύλλο Εργασίας. Επισημαίνουμε πως όλα αυτά τα στοιχεία, τα οποία εντοπίζουν τα παιδιά στο φύλλο, συνέβαλαν στο να διαμένουν κάπου μόνιμα οι νεολιθικοί άνθρωποι και να μετακινούνται λιγότερο σε σχέση με την Παλαιολιθική Εποχή.

Δραστηριότητα 3: Πώς γίνονταν οι μετακινήσεις στη Νεολιθική Εποχή;

Ενημερώνουμε τα παιδιά ότι μέχρι σήμερα δεν έχουν βρεθεί οστά ανθρώπων της Παλαιολιθικής Εποχής στην Κύπρο· ενώ αντίθετα, οστά ανθρώπων της Νεολιθικής Εποχής έχουν βρεθεί σε διάφορες περιοχές της Κύπρου. Τα παιδιά σκέφτονται πώς άραγε βρέθηκαν άνθρωποι στην Κύπρο κατά τη Νεολιθική Εποχή. Είναι πολύ πιθανόν κάποια από τα παιδιά να εισηγηθούν ότι οι άνθρωποι στην Κύπρο ήρθαν από άλλες περιοχές.

Τα παιδιά παρατηρούν τον χάρτη της Ανατολικής Μεσογείου (σχολικό βιβλίο *Ο Άνθρωπος και η Ιστορία του. Από το λίθο στον πηλό*, σ.36) και συζητούν με το παιδί που κάθεται δίπλα τους τον πιθανότερο τρόπο άφιξης των ανθρώπων στην Κύπρο κατά τη Νεολιθική Εποχή. Τα παιδιά γράφουν το μέσο μετακίνησης στην ατομική τους καρτέλα και το παρουσιάζουν όλα ταυτόχρονα. Ανάμεσα στις απαντήσεις πιθανότατα να

περιλαμβάνονται και οι σχεδίες (κάποια παιδιά ίσως ανακαλέσουν τα μέσα μετακίνησης που ήταν διαθέσιμα στην Παλαιολιθική Εποχή), τα πλοία ή οι βάρκες.

Στη συνέχεια, από το Φύλλο Εργασίας τους τα παιδιά διαβάζουν το κείμενο που ακολουθεί για να απαντήσουν στο ερώτημα: «Πώς μετακινούνταν οι άνθρωποι στη στεριά και τη θάλασσα κατά τη Νεολιθική Εποχή;» (σ. 65). Αν υπάρχει η δυνατότητα, τα παιδιά μπορούν επίσης να χρησιμοποιήσουν τις λέξεις-κλειδιά «παπυρέλλα» και «Κύπρος» για να κάνουν έρευνα στο διαδίκτυο. Σχετικές πληροφορίες μπορούν επίσης να εντοπίσουν και στην ιστοσελίδα του Μουσείου Θάλασσα στην Αγία Νάπα, όπου εκτίθεται και ένα αντίγραφο παπυρέλλας (<http://www.thalassamuseum.org.cy/el/silloges.html>).

Πηγή: Κείμενο

«Από τις αρχαιολογικές ανασκαφές στην Κύπρο έχουν βρεθεί πολλά ευρήματα της Νεολιθικής Εποχής όπως διάφορα εργαλεία, αγγεία, κοσμήματα, οικίες και τάφοι. Δεν έχουν βρεθεί μέχρι σήμερα κατάλοιπα από μέσα μετακίνησης (άμαξες ή τροχί) ούτε και οστά αλόγων. Οι αρχαιολόγοι υποθέτουν ότι η μετακίνηση στη θάλασσα γινόταν με σχεδίες φτιαγμένες από πάπυρο («παπυρέλλες») χωρίς όμως να έχουν βρεθεί σήμερα κατάλοιπα από τέτοιες σχεδίες».

Φωτογραφίες παπυρέλλας⁶³

αντιγράφων

Το κάθε παιδί σημειώνει τις υποθέσεις του στην ατομική του καρτέλα και μετά τις συζητά με το παιδί που κάθεται δίπλα του, χρησιμοποιώντας το λεξιλόγιο διαβαθμισμένης βεβαιότητας.

⁶³ Η φωτογραφία παρουσιάζει ένα αντίγραφο «παπυρέλλας» στο Δημοτικό Μουσείο «Θάλασσα» στην Αγία Νάπα Αμμοχώστου. Η συγκεκριμένη παπυρέλλα κατασκευάστηκε από αρχαιολόγους με βάση διάφορες υποθέσεις που έκαναν (<http://www.underwaterarchaeology.gr/Gallery/gr/indexgr.html>).

Ανακεφαλαίωση – Επαναφορά κύριων σημείων

Οι μαθητές και οι μαθήτριες σημειώνουν στο Φύλλο Εργασίας «Πώς μετακινούνταν οι άνθρωποι στη στεριά και τη θάλασσα κατά τη Νεολιθική Εποχή;» (σ. 65) τους τρόπους μετακίνησης κατά τη Νεολιθική Εποχή, αλλά και τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι άνθρωποι κατά τη μετακίνησή τους (σ. 65, ερ.1 και ερ.2):

1. Πώς μετακινούνταν οι άνθρωποι από τις γύρω περιοχές στην Κύπρο;
  - ο Ποιες δυσκολίες πιθανόν να αντιμετώπιζαν κατά τη μετακίνησή τους;
2. Πώς μετακινούνταν οι άνθρωποι από τη μια περιοχή της Κύπρου στην άλλη;
  - ο Ποιες δυσκολίες πιθανόν να αντιμετώπιζαν κατά τη μετακίνησή τους;

Τέλος, το κάθε παιδί ανατρέχει στις σχετικές σελίδες των Καρτών Εργασίας *Τι αλλάζει και τι μένει το ίδιο από την Παλαιολιθική Εποχή μέχρι σήμερα;* (σ. 4-9) και συμπληρώνει τα στοιχεία που θεωρεί σημαντικά ή ενδιαφέροντα σε σχέση με τα ερωτήματα που το απασχόλησαν στο σημερινό μάθημα.

Αναστοχασμός παιδιού

Το κάθε παιδί επιλέγει να απαντήσει σε μια ή περισσότερες ερωτήσεις:

- Τι μου άρεσε πιο πολύ ή μου έκανε εντύπωση από αυτά που κάναμε σήμερα;
- Άλλαξαν οι ιδέες/γνώσεις μου με το σημερινό μάθημα; Γιατί;
- Συνεργάστηκα/συζήτησα αποτελεσματικά με άλλα παιδιά;
- Τηρήθηκαν οι αρχές του αμοιβαίου σεβασμού στον διάλογο;
- Πώς θα με βοηθήσουν αυτά που έμαθα σήμερα στην καθημερινή μου ζωή;
- Τι άλλο θέλω να μάθω; Τι θα ήθελα να εισηγηθώ στη/στον δασκάλα/ό μου;

Αναστοχασμός εκπαιδευτικού

- Πότε συμμετείχαν πιο ενεργά τα παιδιά;
- Τι πέτυχε κατά την άποψή μου; Τι δεν «δούλεψε» και γιατί;
- Ποιες περιοχές χρειάζονται βελτίωση; Πώς θα μπορούσαν να γίνουν;

Αξιολόγηση

Συντρέχουσα αξιολόγηση γίνεται κατά τη διάρκεια του μαθήματος μέσα από τις δραστηριότητες που εκτελούν τα παιδιά στις ομάδες τους και στην ολομέλεια της τάξης· και τελική αξιολόγηση γίνεται με τη δραστηριότητα ανακεφαλαίωσης και επαναφοράς των κύριων σημείων.

Διδακτική πρόταση 2: Πώς έκτιζαν τα σπίτια τους οι άνθρωποι της Νεολιθικής Εποχής;

Ερώτημα-κλειδί

- Πώς έκτιζαν τα σπίτια τους οι άνθρωποι της Νεολιθικής Εποχής;

Πρόοδος από το προηγούμενο μάθημα

Στο προηγούμενο μάθημα τα παιδιά μελέτησαν τους λόγους και τους τρόπους μετακίνησης των ανθρώπων της Νεολιθικής Εποχής. Στο σημερινό μάθημα θα έχουν την ευκαιρία να μελετήσουν τον τρόπο κατασκευής των νεολιθικών οικιών.

Μαθησιακοί στόχοι

Οι μαθητές και μαθήτριες να:

- αναφέρουν το περιεχόμενο των όρων: *οικισμός, εστία, τεχνίτες, μεσοπάτωμα, πλιθάρι* (έννοιες περιεχομένου).
- αναφέρουν στοιχεία για τον τρόπο και τα υλικά κατασκευής των σπιτιών στην Νεολιθική Εποχή (γνώση περιεχομένου).
- αναστοχάζονται σχετικά με το βαθμό βεβαιότητας των υποθέσεων που κάνουμε για το παρελθόν (επιστημολογικές έννοιες).
- εκφράζουν και συζητούν τα συμπεράσματά τους χρησιμοποιώντας το κατάλληλο λεξιλόγιο (δεξιότητες).

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό

- Αναρτημένο λεξιλόγιο διαβαθμισμένης βεβαιότητας σε καρτέλες: αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι..., ίσως, μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι..., σίγουρα, σύμφωνα με....
- Ατομική πλαστικοποιημένη καρτέλα (μικρός πίνακας), μαρκαδόροι νερού και σφουγγαράκι.
- Διαδραστικός πίνακας· ή Η.Υ. και προβολέας για την παρουσίαση σε PowerPoint.
- Σχολικό βιβλίο *Ο Άνθρωπος και η Ιστορία του. Από το λίθο στον πηλό*, Τάξη Γ', Μέρος Α', Έκδοση ΥΑΠ, ΥΠΠ Κύπρου.
- Σχολικό βιβλίο *Ιστορία Γ' Δημοτικού*. Από τη Μυθολογία στην Ιστορία, Εκδόσεις ΟΕΔΒ.
- Λογισμικό *Ιστορία και Αρχαιολογία της Κύπρου*, ΥΠΠ & Ίδρυμα Λεβέντη (υπάρχει εγκατεστημένο στους σχολικούς Η.Υ. ή/και στη βιβλιοθήκη του εκπαιδευτικού).
- Φύλλο Εργασίας «Πώς έκτιζαν τα σπίτια τους οι άνθρωποι της Νεολιθικής Εποχής;» (σ.66).
- Φύλλο Εργασίας «Οι οικίες του οικισμού της Χοιροκοιτίας» (σ. 67).
- Κάρτες Εργασίας Τι αλλάζει και τι μένει το ίδιο από την Παλαιολιθική Εποχή μέχρι σήμερα; (σ. 8-9).
- Φάκελος Επιτευγμάτων.

Δραστηριότητα προσανατολισμού

Τα παιδιά αναφέρουν τα υλικά με τα οποία οι άνθρωποι κτίζουν τα σπίτια τους σήμερα. Ανάμεσα στις απαντήσεις πιθανόν να συμπεριλαμβάνονται: ο πηλός, τα τούβλα, οι πέτρες, ο σίδηρος, τα ξύλα κ.λπ. Στη συνέχεια, τα παιδιά κάνουν υποθέσεις σχετικά με τα πιθανά υλικά που χρησιμοποιούσαν οι άνθρωποι κατά τη Νεολιθική Εποχή για το κτίσιμο των σπιτιών

τους. Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να εκφράζουν τις ιδέες τους, χωρίς να παρεμβαίνουμε με διορθώσεις. Ενθαρρύνουμε ιδιαίτερα την ανταλλαγή επιχειρημάτων μεταξύ των παιδιών.

Δραστηριότητα 1: Πώς έκτιζαν τις οικίες τους οι άνθρωποι της Νεολιθικής Εποχής στην Κύπρο;

Με τη βοήθεια του Φύλλου Εργασίας «Πώς έκτιζαν τα σπίτια τους οι άνθρωποι της Νεολιθικής Εποχής;» (σ. 66), τα παιδιά κάνουν υποθέσεις για τα υλικά που χρησιμοποιούσαν οι άνθρωποι στη Νεολιθική Εποχή. Καταγράφουν τις σκέψεις τους στο Φύλλο Εργασίας, ατομικά στην αρχή· και στη συνέχεια συζητούν τις υποθέσεις τους με το παιδί που κάθεται δίπλα τους. Ακολουθεί συζήτηση στην ολομέλεια της τάξης.

Αρχικά τα παιδιά εντοπίζουν τα υλικά όπως: η πέτρα, ο πηλός (πλιθάρι) και το ξύλο. Στο σημείο αυτό, αν τα παιδιά ρωτήσουν, εισάγουμε την έννοια του *πλιθαριού* (σχολικό βιβλίο *Ο Άνθρωπος και η Ιστορία του. Από το λίθο στον πηλό*, σ. 44). Ακολούθως, τα παιδιά σκέφτονται γύρω από το ερώτημα: «Από πού έπαιρναν οι άνθρωποι τα υλικά για το κτίσιμο των σπιτιών τους;». Ανάμεσα στις απαντήσεις τους, τα παιδιά είναι πιθανόν να αναφέρουν ότι τις πέτρες τις έπαιρναν από τον ποταμό· τη λάσπη (χώμα) από την πεδιάδα και τον ποταμό· τα άχυρα από την πεδιάδα· την ξυλεία από το γειτονικό δάσος κ.λπ.

Τέλος, τα παιδιά σκέφτονται και συζητούν σε δυάδες το ερώτημα: «Γιατί σήμερα έχουμε βρει μόνο τις πέτρινες βάσεις» (όπως φαίνεται στην πρώτη εικόνα);

Δραστηριότητα 2: Πώς έμοιαζαν οι οικίες στη Χοιροκοιτία;

Ενημερώνουμε τα παιδιά ότι, με βάση τα ερευνητικά ευρήματά, οι επιστήμονες προχώρησαν σε υποθέσεις για το πώς έμοιαζαν οι οικίες στη Χοιροκοιτία κατά τη Νεολιθική Εποχή. Τα παιδιά παρατηρούν την αναπαράσταση ενός εσωτερικού κτίσματος της Χοιροκοιτίας στο Φύλλο Εργασίας «Οι οικίες του οικισμού της Χοιροκοιτίας» (σ. 67). Χρησιμοποιώντας την αναπαράσταση αυτή, τα παιδιά αναγνωρίζουν τα διάφορα μέρη του κτίσματος και κάνουν υποθέσεις για την χρήση τους («Σε τι χρησίμευαν;»). Αφού συμπληρώσουν το Φύλλο Εργασίας ατομικά, τα παιδιά συζητούν τις υποθέσεις τους με το παιδί που κάθεται δίπλα τους. Έπειτα ακολουθεί συζήτηση στην ολομέλεια της τάξης.

Δραστηριότητα 3: Φτιάχνουμε μια κατοικία της Νεολιθικής Εποχής

Ανάλογα με τον διαθέσιμο χρόνο, η δραστηριότητα αυτή μπορεί να γίνει κατά τη διάρκεια του μαθήματος της Ιστορίας ή της Τέχνης σε ομάδες 4 παιδιών. Επαναφέρουμε το Φύλλο Εργασίας «Πώς έκτιζαν τα σπίτια τους οι άνθρωποι στη Νεολιθική Εποχή» και τα παιδιά ετοιμάζουν ένα κατάλογο με τα υλικά που θα χρειαστούν για να κατασκευάσουν ένα μοντέλο κατοικίας της Χοιροκοιτίας, καθώς και ένα κατάλογο με τα υλικά που θα φέρει το κάθε παιδί. Στη συνέχεια, τα παιδιά φτιάχνουν ένα σκίτσο της κατοικίας (στο οποίο σημειώνουν και τα υλικά από τα οποία αποτελείται το κάθε μέρος), ώστε να το χρησιμοποιήσουν ως σχέδιο για την κατασκευή τους.

Ανακεφαλαίωση – Επαναφορά κύριων σημείων

Το κάθε παιδί

1. σημειώνει στην ατομική του καρτέλα:
  - τα βασικά μέρη των οικιών της Χοιροκοιτίας·
  - τα υλικά που χρησιμοποιούσαν οι άνθρωποι για την κατασκευή των οικιών της Χοιροκοιτίας.
2. ανατρέχει στις Κάρτες Εργασίας *Τι αλλάζει και τι μένει το ίδιο από την Παλαιολιθική Εποχή μέχρι σήμερα;* (σ. 4-9) και συμπληρώνει τα στοιχεία που λείπουν και που το ίδιο

θεωρεί σημαντικά ή ενδιαφέροντα σε σχέση με το ερώτημα «Πού και πώς φτιάχνουν την κατοικία τους οι άνθρωποι» σχετικά με τη Νεολιθική Εποχή.

Αναστοχασμός παιδιού

Το κάθε παιδί επιλέγει να απαντήσει σε μια ή περισσότερες ερωτήσεις:

- Τι μου άρεσε πιο πολύ ή μου έκανε εντύπωση από αυτά που κάναμε σήμερα;
- Άλλαξαν οι ιδέες/γνώσεις μου με το σημερινό μάθημα; Γιατί;
- Συνεργάστηκα/συζήτησα αποτελεσματικά με άλλα παιδιά;
- Τηρήθηκαν οι αρχές του αμοιβαίου σεβασμού στον διάλογο;
- Πώς θα με βοηθήσουν αυτά που έμαθα σήμερα στην καθημερινή μου ζωή;
- Τι άλλο θέλω να μάθω; Τι θα ήθελα να εισηγηθώ στη/στον δασκάλα/ό μου;

Αναστοχασμός εκπαιδευτικού

- Πότε συμμετείχαν πιο ενεργά τα παιδιά;
- Τι πέτυχε κατά την άποψή μου; Τι δεν «δούλεψε» και γιατί;
- Ποιες περιοχές χρειάζονται βελτίωση; Πώς θα μπορούσαν να γίνουν;

Αξιολόγηση

Συντρέχουσα αξιολόγηση γίνεται κατά τη διάρκεια του μαθήματος μέσα από τις δραστηριότητες που εκτελούν τα παιδιά στις ομάδες τους και στην ολομέλεια της τάξης· και τελική αξιολόγηση γίνεται με τη δραστηριότητα ανακεφαλαίωσης και επαναφοράς των κύριων σημείων.

Διδακτική πρόταση 3: Νεολιθικοί οικισμοί στην Κύπρο και τον υπόλοιπο κόσμο

Ερώτημα-κλειδί

- Νεολιθικοί οικισμοί στην Κύπρο και τον υπόλοιπο κόσμο: Ομοιότητες και διαφορές

Πρόοδος από το προηγούμενο μάθημα

Στο προηγούμενο μάθημα τα παιδιά είχαν την ευκαιρία να μελετήσουν εις βάθος την αρχιτεκτονική του οικισμού της Χοιροκοιτίας. Σε αυτό το μάθημα, τα παιδιά εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα σε διάφορους νεολιθικούς οικισμούς ανά τον κόσμο. Μελετούν επίσης το φαινόμενο της αλλαγής των υποθέσεων για το παρελθόν με την παρουσία νέων τεκμηρίων, μέσα από την περίπτωση της στέγης των οικιών στη Χοιροκοιτία.

Μαθησιακοί στόχοι

Οι μαθητές και μαθήτριες να:

- αναφέρουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα σε διάφορους νεολιθικούς οικισμούς ανά τον κόσμο (γνώση περιεχομένου).
- εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές στην αρχιτεκτονική διάφορων νεολιθικών οικισμών (δεξιότητες).
- αναστοχάζονται σχετικά με το φαινόμενο της αναθεώρησης υποθέσεων για το παρελθόν, όταν προκύπτουν νέα τεκμήρια (επιστημολογικές έννοιες).
- εκφράζουν και συζητούν τα συμπεράσματά τους χρησιμοποιώντας το κατάλληλο λεξιλόγιο (δεξιότητες).

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό

- Αναρτημένο λεξιλόγιο διαβαθμισμένης βεβαιότητας σε καρτέλες: αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι..., ίσως, μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι..., σίγουρα, σύμφωνα με....
- Ατομική πλαστικοποιημένη καρτέλα (μικρός πίνακας), μαρκαδόροι νερού και σφουγγαράκι.
- Διαδραστικός πίνακας· ή Η.Υ. και προβολέας για την παρουσίαση σε PowerPoint (φωτογραφικό και άλλο σχετικό υλικό).
- Σχολικό βιβλίο *Ο Άνθρωπος και η Ιστορία του. Από το λίθο στον πηλό*, Τάξη Γ', Μέρος Α', Εκδόσεις ΥΑΠ, ΥΠΠ Κύπρου.
- Σχολικό βιβλίο *Ιστορία Γ' Δημοτικού. Από τη Μυθολογία στην Ιστορία*, ΟΕΔΒ, (σ. 104-106, φωτογραφίες οικισμών και αγγείων της νεολιθικής εποχής).
- Φύλλο Εργασίας «Πώς έμοιαζαν οι νεολιθικοί οικισμοί σε άλλα μέρη του κόσμου; (σ. 68-70).
- Κάρτες Εργασίας Τι αλλάζει και τι μένει το ίδιο από την Παλαιολιθική Εποχή μέχρι σήμερα; (σ. 4-9).
- Φάκελος Επιτευγμάτων.

Δραστηριότητα προσανατολισμού

Τα παιδιά παρατηρούν τον χάρτη της Κύπρου (σχολικό βιβλίο *Ο Άνθρωπος και η Ιστορία του. Από το λίθο στον πηλό*, σ. 67), στον οποίο παρουσιάζονται διάφοροι νεολιθικοί οικισμοί

του νησιού.⁶⁴ Στο ίδιο βιβλίο παρατηρούν επίσης τον χάρτη της Ευρώπης (σ. 68), στον οποίο εμφανίζονται οι διάφορες περιοχές στις οποίες υπήρξε ανθρώπινη δραστηριότητα κατά τη Νεολιθική Εποχή. Τα παιδιά ονομάζουν με τα σημερινά τους ονόματα (εάν τα γνωρίζουν) τις διάφορες περιοχές που εμφανίζονται στους χάρτες και σχολιάζουν κατά πόσο τις έχουν επισκεφθεί ή γνωρίζουν κάτι για αυτές.

Στη συνέχεια, παρατηρούν τις φωτογραφίες οικισμών στην Ελλάδα (Σχολικό βιβλίο *Ιστορία Γ΄ Δημοτικού. Από τη Μυθολογία στην Ιστορία*, σ. 104-106).

Τα παιδιά σκέφτονται και συζητούν σε δυάδες: «Αυτοί οι οικισμοί που ανακάλυψαν οι αρχαιολόγοι διαφέρουν μεταξύ τους; Ποιες άραγε μπορεί να είναι οι διαφορές τους και πού οφείλονται;». Στην ολομέλεια της τάξης ενθαρρύνουμε τη συζήτηση με τη χρήση επιχειρηματολογίας και αποφεύγουμε τις επεμβάσεις/διορθώσεις.

Δραστηριότητα 1: Πώς έμοιαζαν οι νεολιθικοί οικισμοί σε άλλα μέρη του κόσμου;

Τα παιδιά εργάζονται στο Φύλλο Εργασίας «Πώς έμοιαζαν οι νεολιθικοί οικισμοί σε άλλα μέρη του κόσμου;» (σ. 68-70) στο οποίο καλούνται, αφού μελετήσουν φωτογραφίες διάφορων νεολιθικών οικισμών, να εντοπίσουν ομοιότητες και διαφορές με τα όσα έμαθαν για τις κατοικίες της Χοιροκοιτίας. Τα παιδιά εργάζονται πρώτα ατομικά και στη συνέχεια συζητούν τις υποθέσεις τους με τα παιδιά που κάθονται δίπλα τους. Ακολουθεί συζήτηση στην ολομέλεια της τάξης. Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να εισηγούνται τους πιθανούς λόγους για τις ομοιότητες και τις διαφορές που εντοπίζουν (π.χ. τα υλικά που χρησιμοποιούνταν σε κάθε περίπτωση ήταν εκείνα που ήταν διαθέσιμα στην περιοχή του κάθε οικισμού).

Δραστηριότητα 2: Πόσο σίγουροι είμαστε για όσα ξέρουμε για τα σπίτια της Νεολιθικής Εποχής;

«Οι αναπαράστασεις και ανακατασκευές που υπάρχουν στα Φύλλα Εργασίας μας κατασκευάστηκαν από τους αρχαιολόγους με βάση τα ευρήματα, αλλά όχι τις ίδιες τις οικίες, αφού αυτές δεν έχουν διατηρηθεί μέχρι τις μέρες μας». Σχολιάζουμε το γεγονός και τα παιδιά αναφέρουν τους λόγους για τους οποίους πιστεύουν ότι οι οικίες δεν διατηρήθηκαν μέχρι σήμερα. Είναι πολύ πιθανόν τα παιδιά να αναφερθούν σε διάφορους λόγους. Βοηθούμε τα παιδιά να αντιληφθούν ότι οι οικίες δεν διατηρήθηκαν ολόκληρες μέχρι σήμερα, γιατί κάποια από τα υλικά κατασκευής τους (ξύλο, πλιθάρι) δεν άντεξαν στον χρόνο· ενώ κάποια άλλα (πέτρα) διατηρούνται μέχρι σήμερα και έτσι έχουμε κατάλοιπα αυτών των σπιτιών.⁶⁵

Τα παιδιά χρησιμοποιούν το λεξιλόγιο διαβαθμισμένης βεβαιότητας για να δηλώσουν τον βαθμό στον οποίο θεωρούν ότι οι αναπαράστασεις που έχουμε σήμερα είναι πιθανόν να αντιστοιχούν στα αυθεντικά σπίτια. Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να δικαιολογήσουν τις δηλώσεις τους.

Έπειτα, προβάλλουμε τις εικόνες που ακολουθούν από την παρουσίαση PowerPoint. Τα παιδιά παρατηρούν τις εικόνες και εισηγούνται τι μπορεί να αναπαριστούν. Στη συνέχεια, σημειώνουν στις ατομικές τους καρτέλες τους λόγους για τους οποίους πιστεύουν ότι διαφέρουν αυτές οι αναπαράστασεις – και συγκεκριμένα γιατί οι στέγες στην πρώτη εμφανίζονται θολωτές ενώ στη δεύτερη επίπεδες. Τα παιδιά συζητούν τις σημειώσεις τους με το παιδί που κάθεται δίπλα τους.

---

⁶⁴ Σε περίπτωση που το σχολείο μας βρίσκεται σε προνομιακή τοποθεσία με εγγύτητα σε σημεία αρχαιολογικού και ιστορικού ενδιαφέροντος, όπως οι νεολιθικοί αυτοί οικισμοί, μπορούμε να συνδυάσουμε μια εκπαιδευτική επίσκεψη κατά τη διάρκεια της μελέτης αυτής της ενότητας.

⁶⁵ Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να παρουσιάσουν φωτογραφίες, οι οποίες απεικονίζουν υλικά τα οποία δεν διατηρούνται, όπως ξύλα ή ξύλινες κατασκευές σε σήψη και αποσάθρωση.

Πηγή: Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Τόμος Α', Εκδοτική Αθηνών Α.Ε. (Προϊστορία και Πρωτοϊστορία) (σ. 78-79).

Πηγή: Ιστορία Γ' Δημοτικού. Από τη Μυθολογία στην Ιστορία, Εκδόσεις ΟΕΔΒ (σ. 106).

Αμέσως μετά, διαβάζουμε στα παιδιά το γραπτό κείμενο που ακολουθεί:

«Αρχικά οι αρχαιολόγοι πίστευαν ότι οι στέγες των σπιτιών στη Χοιροκοιτία ήταν θολωτές, γιατί κάποιιοι από τους τοίχους φαίνεται να έχουν μια μικρή κλίση προς τα μέσα. Αργότερα, με νεότερες ανασκαφές, βρέθηκαν τα ερείπια μιας στέγης που είχε καταρρεύσει και η οποία δεν ήταν θολωτή, αλλά επίπεδη».

Τέλος, επαναφέρουμε το αρχικό ερώτημα «Γιατί είναι διαφορετικές οι αναπαραστάσεις;» και τα παιδιά συζητούν τι ήταν αυτό που έκανε τους αρχαιολόγους να αλλάξουν γνώμη (νέα ευρήματα από τα οποία προκύπτουν τεκμήρια για το ότι οι στέγες ήταν επίπεδες).

Δραστηριότητα 3: Άνθρωποι που ζουν σήμερα όπως οι άνθρωποι της Νεολιθικής Εποχής

Αν υπάρχει χρόνος, μπορούμε να παρακολουθήσουμε απόσπασμα από το ντοκιμαντέρ: <http://www.uncontactedtribes.org/evidence> ή/και φωτογραφίες από τη σχετική ιστοσελίδα http://www.uncontactedtribes.org/brazilfootage_

Η φυλή που παρουσιάζεται είναι υπαρκτή και ζει στον Αμαζόνιο. Το απόσπασμα είναι κινηματογραφημένο τον Μάιο του 2008 σε μια περιοχή του δάσους του Αμαζονίου ποταμού, μεταξύ Βραζιλίας και Περού (τα παιδιά εντοπίζουν στον παγκόσμιο χάρτη την περιοχή του Αμαζονίου). Παρακολουθούμε το σχετικό απόσπασμα, αφού πρώτα τα παιδιά αναφέρουν τις υποθέσεις τους για το πώς θα ανέμεναν να ζει η συγκεκριμένη ομάδα. Έπειτα, συζητούμε τις παρατηρήσεις των παιδιών αναφορικά με το πού έκτισαν τις κατοικίες τους, πώς τις έκτισαν και στοιχεία από την καθημερινή τους ζωή που πιθανόν να εντόπισαν τα παιδιά από το απόσπασμα ή/και τις φωτογραφίες.

Ανακεφαλαίωση – Επαναφορά κύριων σημείων

Το κάθε παιδί γράφει στην ατομική του καρτέλα και παρουσιάζει:

- 2-3 χαρακτηριστικά που ήταν κοινά σε όλα τα σπίτια της Νεολιθικής Εποχής· και
- 2-3 χαρακτηριστικά που διέφεραν σε κάθε οικισμό.

Επίσης, το κάθε παιδί συμπληρώνει στις Κάρτες Εργασίας *Τι αλλάζει και τι μένει το ίδιο από την Παλαιολιθική Εποχή μέχρι σήμερα;* τα στοιχεία που λείπουν και που το ίδιο θεωρεί σημαντικά ή ενδιαφέροντα σε σχέση με το ερώτημα «Πού και πώς φτιάχνουν την κατοικία τους οι άνθρωποι», όσον αφορά τη Νεολιθική Εποχή (σ. 8-9)

Βεβαιωνόμαστε ότι τα παιδιά μπορούν να το κάνουν αυτό με αναφορά σε συγκεκριμένα παραδείγματα από τα όσα προηγήθηκαν, ελέγχοντας έτσι κατά πόσο οι στόχοι του μαθήματός μας επιτεύχθηκαν.

Αναστοχασμός παιδιού

Το κάθε παιδί επιλέγει να απαντήσει σε μια ή περισσότερες ερωτήσεις:

- Τι μου άρεσε πιο πολύ ή μου έκανε εντύπωση από αυτά που κάναμε σήμερα;
- Άλλαξαν οι ιδέες/γνώσεις μου με το σημερινό μάθημα; Γιατί;
- Συνεργάστηκα/συζήτησα αποτελεσματικά με άλλα παιδιά;
- Τηρήθηκαν οι αρχές του αμοιβαίου σεβασμού στον διάλογο;
- Πώς θα με βοηθήσουν αυτά που έμαθα σήμερα στην καθημερινή μου ζωή;
- Τι άλλο θέλω να μάθω; Τι θα ήθελα να εισηγηθώ στη/στον δασκάλα/ό μου;

Αναστοχασμός εκπαιδευτικού

- Πότε συμμετείχαν πιο ενεργά τα παιδιά;
- Τι πέτυχε κατά την άποψή μου; Τι δεν «δούλεψε» και γιατί;
- Ποιες περιοχές χρειάζονται βελτίωση; Πώς θα μπορούσαν να γίνουν;

Αξιολόγηση

Συντρέχουσα αξιολόγηση γίνεται κατά τη διάρκεια του μαθήματος μέσα από τις δραστηριότητες που εκτελούν τα παιδιά στις ομάδες τους και στην ολομέλεια της τάξης· και τελική αξιολόγηση γίνεται με τη δραστηριότητα ανακεφαλαίωσης και επαναφοράς των κύριων σημείων.